Bozkurt Aran[1]
Ticaret Çalışmaları Merkezi Direktörü

DEĞERLENDİRME NOTU

KAPASİTE FAZLASI VE ABD'NİN TARİFE ARTIRMA ÖNERİSİ

Giriş

Bugünlerde küresel ticaretle ilgili farklı bir sorunun gündemin ana konusu haline geldiği görülüyor. Şimdiye kadar sadece teorik seviyede genellikle akademisyenleri ilgilendiren "kapasite fazlası" kavramı, bu defa küresel ticaret gündeminde geniş şekilde atıf yapılan güncel bir kavrama dönüştü. ABD Ticaret Temsilciliği (USTR), 11 Mart 2026'da 16 ekonomi hakkında 1974 Ticaret Yasası'nın verdiği yetkiye dayanarak "kapasite fazlası" konusunda resen bir soruşturma başlatmıştı. Bu işlem "Section 301" soruşturması olarak nitelendiriliyor. Soruşturma, USTR'nin yabancı bir uygulamayı makul olmayan veya ayrımcı nitelikte bulması, uygulamanın ABD ticaretine yük getirmesi veya onu kısıtladığını saptaması ve önlem almayı uygun görmesi halinde devreye giriyor. Önlemler ek gümrük vergisini ve diğer ithalat kısıtlamalarını içerebiliyor.

ABD, bu gerekçeyle mart ayında başlattığı Section 301 soruşturmasının ardından Çin ve Avrupa Birliği (AB) dâhil 14 ekonomi için "kapasite fazlası" belirleyerek, adil ticaretin engellendiği savı ile ek tarife uygulanmasını önerdi. 16 ülke için başlatılan soruşturmadan Meksika ve Norveç muaf tutulmuştur.

Kamu desteği "kapasite fazlası"na nasıl dönüşüyor?

"Kapasite fazlası", tesislerin üretimlerinin potansiyel talebi karşılayabileceği düzeyi aşması olarak tanımlanmaktadır. Kapasite fazlası fiilen üretilen miktarın, geçerli fiyatlardan alıcı bulabilecek miktarı aşmasıyla oluşur. Diğer taraftan, talep yetersiz kaldığında kapasitenin bir bölümü atıl kalabilir. Firmalar üretimi sürdürürse stoklar artabilir, fiyatlar düşebilir veya satışlar dış pazarlara kayabilir.

[1] https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1257

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazar(lar)ına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

ABD Ticaret Temsilciliği, mart ayından bu yana sürdürdüğü soruşturma sonucunda Çin ve Avrupa Birliği'nin "kapasite fazlası" yaratacak uygulamalar yaptığını belirtiyor. Bu uygulamaları, **nakit hibeler, vergi avantajları, sübvansiyonlu krediler ve düşük bedelli arazi tahsisi** olarak özetliyor.

IMF tarafından düzenlenen çalışma kâğıdı, bu dört destek aracının 2011–2023 dönemindeki yıllık eşdeğer maliyetini GSYH'nin yaklaşık yüzde 4'ü olarak tahmin ediyor.[2] Böylece kamunun belirlediği öncelikli sektörlerde yatırım maliyetinin düşürüldüğü sonucuna varıldığı belirtiliyor. Bu oran, Dünya Bankası'nın 2023 nominal GSYH verisine uygulandığında yaklaşık 731 milyar dolara karşılık geliyor. Varılan sonuç, vergi, kredi ve arazi avantajlarının tahmini değerini de içeriyor.

Aynı şekilde yerel yönetimlerin de bazı sektörleri desteklemesi, benzer yatırımların farklı bölgelerde tekrarlanmasına yol açabiliyor. IMF, sanayi üretimindeki artışın, zayıf iç taleple birleşmesi sonucu Çin'in büyümede nihai ürünlerin ihracatına daha fazla dayandığını ve ihraç fiyatlarının baskı altında kaldığını belirtiyor.

Çin'in dünya ile mal ticareti fazlasının 2026 yılının Ocak ve Ekim ayları arasında 1,04 trilyon dolara ulaştığına sadece değinmiş olalım. Aynı şekilde Kasım 2025'te aşılan 1 trilyon dolar eşiğinin Ekim 2026'da geçildiği belirtiliyor. Çin'de kamu destekleriyle genişleyen sanayi kapasitesi, iç talebin zayıf seyrettiği koşullarda ihracat baskısını artırıyor.

Section 301 önerisinin kapsamı

Reuters'ın 25 Kasım'da bir ABD'li yetkiliye dayandırdığı habere göre, Çin için yüzde 20 ek vergi önerildiğini belirtiliyor. İlk Trump döneminden kalan yüzde 25'lik Section 301 vergisine tabi bazı ürünlerde iki ek verginin toplamı yüzde 45'e çıkabilir. AB için yetkilinin açıkladığı çerçeve, mevcut mutabakattaki yüzde 15'lik tavana uyulması.[3]

Önlemlerin henüz öneri aşamasında olduğunu hatırlatalım. Bu konuda kamuya açık şekilde yapılacak gözden geçirme sürecinin Ocak 2027'de gerçekleştirileceği belirtiliyor. Ürün listeleri, muafiyetler ve mevcut vergilerle birlikte uygulama kurallarının süreç tamamlanmasını izleyen dönemde sonuçlarının teyit edileceği ifade ediliyor.

Ülkeye göre farklılaşan ek vergiler, GATT'ın en çok kayrılan ülke ilkesi ve bağlı tarife hadleri bakımından uyuşmazlık doğurabilir.

Türkiye açısından değerlendirme

Türkiye, ABD'nin mart ayında üretim kapasitesi fazlası konusunda Section 301 kapsamında soruşturma başlattığı 16 ekonomi arasında yer almıyor. Soruşturma sonucunda rakip tedarikçilere ek gümrük vergisi uygulanırsa, aynı ürünleri ABD pazarına sunabilen Türk ihracatçıları göreli fiyat avantajı elde edebilir. Öte yandan, ABD'ye satışı zorlaşan ürünlerin Türkiye ve AB pazarlarına yönelmesi, çelik, alüminyum ve makine gibi sektörlerde fiyat baskısını artırabilir. Bu durum, Türk üreticilerinin gerek iç pazarda gerek AB pazarında daha yoğun rekabetle karşılaşmalarına yol açabilir.

[2] https://www.imf.org/en/publications/cr/issues/2026/02/17/peoples-republic-of-china-2025-article-iv-consultation-press-release-staff-report-and-574028
[3] https://www.reuters.com/world/china/us-proposes-new-tariffs-14-trading-partners-fight-excess-factory-capacity-2026-11-25/?utm_source=chatgpt.com